

Марко Божић¹

**Jean Baubérot, *La laïcité falsifiée*, Paris, La Découverte,
2012, 212 стр.**

Последњих пар година сведоци смо све чешћег и снажнијег ангажовања француске деснице у борби за очување лаичког карактера Републике. По први пут у историји, лаицитет постаје део десног политичког дискурса. Тако, децембра 2010. године Марин Лепен, актуелна шефица ултрадесног Националног фронта, позивом на начело лаицитета осуђује уличне молитве француских муслимана, док Жан Франсоа Копе, генерални секретар Саркозијевог УМП-а,² свега пар месеци касније покреће јавну дебату о месту ислама у Републици, после које је уследио закон о забрани ношења бурки на јавним местима. У оба случаја лаички карактер Републике сматра се угроженим одређеним облицима исламске верске праксе чије се ограничавање тражи у име заштите религијске неутралности државе. Када се ови догађаји доведу у везу за законом из 2004. године о забрани ношења верских обележја у државним школама, који је такође иницирала влада десног центра, стиче се утисак да француска десница преотима статус чувара лаицитета од француске левице, која је последњих 150 година градила свој политички идентитет управо на овој теми. Са циљем да докаже да то није тако, односно да „нови лаицитет“ француске деснице не одговара „историјском лаицитету“ као баштини леве политичке традиције, Жан Боберо, француски социолог религије и дугогодишњи професор на *École pratique des hautes études*, објављује свој последњи текст индикативног наслова *Фалсификовани лаицитет*.

Аутор свој мотив не скрива и већ у кратком Уводу (стр. 7-11) јасно каже да „ова књига жели да понуди елементе намењене популаризацији знања, али и алате за промишљање и деловање“ (стр. 7-8). Дакле, намера му је не само да демаскира противника, већ и да снабде левицу неопходним „оружјем“ за јавну дебату и одбрану истинског и историјског лаицитета. Другим речима, Боберо не скрива политички ангажман своје књиге, на шта упућује већ њена дводимензионална методолошка равна: „дијагностиковати и анализирати актуелну инструментализацију лаицитета“ с научне стране и „понудити предлоге за обнову лаичке динамике“ (стр. 7) у циљу политичке акције. И док се аутор добро показао у првој, чуди његова нескривена пристрасност у

1 E-mail: bozicmr@gmail.com.

2 *Union pour un mouvement populaire*.

другој равни.

Научној анализи конкретних догађаја и новог дискурса француске деснице посвећена је прва половина књиге. То је и њен најбољи део. Тако „лепенизацију“ лаицитета аутор обрађује у првом поглављу („*Quand la 'laïcité' se trouve lepénisé*“, стр. 13-28) а његову „УМП-низацију“ у другом поглављу књиге („*La laïcité stigmatisant de L'UMP*“, стр. 29-44). У оба случаја, и екстремна десница и десни центар наступају у циљу заштите религијске неутралности јавног простора или сасвим просто „улице“ од тобож агресивних интегристичких насртаја исламске верске праксе. Уз садејство медија, чијој улози у креирању афера и надувавању догађаја аутор посвећује посебну пажњу, француска десница успева да наелектрише јавно мњење и исфабрикује слику о исламу као архинепријатељу Републике. Ислам је проблем јер одбија да се саобрази са лаичком традицијом француског друштва као секуларне политичке заједнице.

Управо ту Боберо проналази трагове фалсификата. Историјски лаицитет је политички појам који се бави државом и њеним односом према религији, а никако друштвом и његовом евентуалном секуларизацијом. Суштина начела лаицитета је религијска неутралност државе као најбоље јемство слободе вероисповести. Својом религијском неутралношћу држава нити дискриминише нити фаворизује било чији лични избор у материји веровања. „Лаицитет омогућава избор. Он пружа могућност успостављања сасвим различитих односа са секуларизацијом, где су ти односи ствар слободног избора. Лаицитет не намеће ништа по овом питању...“ (стр. 130-131). Другим речима, лаичка држава никако не подразумева наметање и промоцију секуларног друштва: „Свако је слободан да се бори за неку секуларну религију, или да се бори против религије и њеног изражавања. Али не може да захтева да се државна сила ставља у службу његове борбе“ (стр. 132).

Зато су нова тумачење лаицитета Лепенове и УМП-а спорна. Она су, како тврди аутор, историјски неутемељена, па и нетачна. Наиме, као основно обележје „подесничења лаицитета“ (*la droitisation de la laïcité*) Боберо истиче његову трансформацију из политичког начела – религијски неутралне државе која сваком појединцу јемчи слободу верског избора – у један *културолошки појам*, односно једну од наводно препознатљивих црта француског националног идентитета: склоност секуларном друштву коју су дужни да прихвате и поштују сви чланови заједнице. Техникама и поступцима овог „фалсификовања“ аутор посвећује треће („*Au cœur du politique, laïcité et démocratie*“, стр. 45-62) и четврто поглавље („*D'une laïcité politique à une laïcité identitaire*“, стр. 63-84). У њима Боберо указује пре свега на злоупотребу историјских чињеница у циљу фабриковања новог лаицитета којим би се оправдале законске мере против јавног манифестовања исламске верске праксе.

Тако, аутор посебно анализира образложење предлога „Лаичке повеље“ Високог савета за интеграцију (*Haut conseil à l'intégration*) у којем се савремени лаицитет доводи у везу са хришћанским коренима француске политичке културе, чија је идеја да се „цару да царско а Богу Божије“, односно на галиканској традицији француске католичке цркве која је вековима уживала посебну аутономију и тиме успоставила начелну самосталност цркве и државе. Према Бобероу, у питању је најфлагрантније фалсификовање историје јер се свесно и намерно занемарује историјски контекст ових идеја и стварна верска нетолеранција Старог режима.

Боберо посебно разматра политичку употребу овог фалсификата. Он га доводи у непосредну везу са афирмацијом доктрине тзв. „позитивног лаицитета“ Николе Саркозија као саставног, укореењеног елемента француског националног идентитета чије се католичко порекло мора признати, поштовати и усвојити. У том смислу, у тексту се посебно апострофира Саркозијев ауторски чланак објављен 9. децембра 2009. године у *Le Monde*-у, у којем тадашњи председник Републике тражи да се „новопридошли муслимански суграђани клоне нападног понашања и провокација“. Овакво расуђивање подразумева да муслиманима и исламу *per definitionem* мања лаичке свести, па „Први задатак за Николу Саркозија постаје да 'сачува' (а не да обнови) ово наслеђе; лаицитет мора бити наметнут муслиманима што захтева много више од поштовања лаичких закона: оно захтева усвајање традиционалног идентитета“ (стр. 67). По тој логици може се и законски забранити верска пракса која не одговара француском националном духу, због чега Боберо овај „нови лаицитет“ доводи у везу са јакобинском политичком традицијом у чијем је маниру било „ограничавање слободе и увођење мера надзора у име апсолутистичке Републике“ (стр. 60). И више од тога: „Можда ненамерно, али неизбежно ова визија лаицитета отвара врата Марин Лепен: сада је она шампионка лаицитета!“ (стр. 67).

И док овај фалсификовани појам лаицитета инсистира на „коренима“ и поклапа се са секуларним друштвом, историјски лаицитет је тек једно либерално начело – инструментални принцип који омогућава суживот различитости без наметања било каквог посебног облика понашања. Самим тим, „Данас постоје два профил-типа декларисаних пристања лаицитета. Први, који се смешта уз мање-више промишљену актуализацију историјске лаичке културе. За други, прокламована везаност за лаицитет је у ствари сразмерна непријатељском ставу у односу на ислам и имиграцију“ (стр. 121-122). Ако је десница исфабриковала други, аутор сматра да је на левици да заштити баштину првог типа, тим пре што је дугом и напорном политичком борбом управо она успела да лаичност унапреди у уставно начело француске Републике. И шире, кроз читав текст, а посебно у

седмом поглављу („*Un programme républicain pour refonder la laïcité*“, стр. 121-144), аутор позива на формирање „републиканског фронта“ који би окупио све оне снаге, од екстремне левице до голистичке и нексенофобичне деснице, расположене да се укључе у борбу против овог фалсификата. То је и својеврстан политичан закључак књиге сажет у осмом поглављу („*Ni pute ni soumise. La laïcité intérieure*“, стр. 145-160).

Међутим, оно што аутор занемарује и што му се мора приговорити јесте некритички однос према француској левици и њеној улози у промоцији либералног концепта лаицитета. Наиме, ако се и може прихватити теза да у савременој Француској десница игра улогу промотера тзв. тврдог „јакобинског“ лаицитета, такође се мора признати да је *primo*, ту улогу преузела од левице и *secundo*, да у својим данашњим настојањима често наилази на отворену и здрушну подршку са леве стране. Довољно је присетити се да је закон о забрани ношења верских обележја у државним школама из 2004. усвојен готово једногласно, а да је управо Жоспенова левичарска влада промовисала антисекташко законодавство из 2001. године. Последње можда није стигматизовало ислам, али јесте неке друге облике мањинске и алтернативне верске праксе. Посебно чуди што Боберо као социолог и политиколог можда стидљиво признаје да „левица јесте у незгодној ситуацији јер понекад осцилира између два типа схватања лаицитета“ (стр. 122), али као историчар потпуно занемарује „антиклерикализам“ левих снага које су спровеле лаицизацију француске државе током осамдесетих и деведесетих година XIX века.

Другим речима, колико год била добра Бобероова *политиколошка* анализа савремене десне инструментализације лаицитета, толико је некритично његово лично *политичко* уздање у француску левицу. Баш напротив, колико год било тачно да у Француској данас јача тренд „подесничења лаицитета“ нема никакве сумње да он није монопол деснице.